

Seuraava [kansanvallan] laji on se, joka muuten on samanlainen mutta jossa korkein valta on enemmistöllä eikä lailla. Tästä on kyse kun äänestyspäätökset asetetaan lain edelle.

Tämä johtuu kansanjohtajista. Kun kansanvaltaa harjoitetaan lainmukaisesti, ei esiinny kansanjohtajia, vaan etusi- ja on kansalaisten parhaimmistolla. Kun lait eivät enää ole vallassa, ilmestyvät kansanjohtajat. Kansasta tulee yksinvalti- as, eräänlainen monesta koostuva yksi. (*Politiikka*, 1292a.)

Entä mitä nämä kansanjohtajat (demagogit) ehdottivat? Kommunistisia toimenpiteitä kuten velkojen mitätöimistä ja omaisuuden uusjakoa.¹⁾

Jotta demokratiasta olisi jotain hyötyä työväelle, joukkojen vallan on oltava rajoittamatonta, laki ei saa sitä kahlita, ja joukoilla on oltava kyky säätää lakeja, jotka loukkaavat syvään juurtuneita oikeuksia maahan tai pääomaan.

SUORA DEMOKRATIA VAI NEUVOSTODEMOKRATIA?

Vasemmistolla on historiallisesti ollut kaksi muuta ehdokasta parlamentarismin korvaamiseksi: neuvostot ja kommunistisen puolueen diktatuuri. Jälkimmäinen toimi poliittisena järjestelmänä Neuvostoliitossa ja Itä-Euroopassa puolen vuosisadan ajan, mutta on nyt romahtanut, eivätkä kovin monet lännessä sen käyttöönottoa avoimesti kannattaneetkaan.

Sen sijaan on havaittavissa tunteisiin perustuvaa takertumista neuvostoihin. Niitä pidetään alkuperäisenä, tahriintumattomana proletaarisen vallan muotona ennen kuin leninistinen diktatuuri ne pilasi. Puhumme "tunteisiin perustuvasta" suhtautumisesta tar- koituksella, koska nekin, jotka sydämessään toivovat joskus näke- väänsä neuvostoihin perustuvan järjestelmän, ovat käytännössä valmiit "realismin" nimissä hyväksymään parlamentaarisen halli-

¹⁾ Demagogien (joka sanana alunperin tarkoitti vain kansanjohtajaa) roolista ks. Ste Croix (1981, luku V).

tuksen. Ajatus neuvostoista toimii eräänlaisena omantunnon vaakuutusjärjestelmänä.

Tämä ei tarkoita neuvostojen merkityksen väheksymistä esim. niiden toimiessa kansannousun eliminä, jotka saattavat mahdollistaa parlamentin kumoamisen. Eräitä yleistyksiä voidaan historiallisen kokemuksen perusteella kuitenkin tehdä:

- (1) Neuvostot muodostuvat yleensä vain, kun diktatuuri tai itsevaltainen monarkia kaatuu. Parlamentaarisissa valtioissa niitä ei näytä syntyvän.
- (2) Neuvostot pystyvät esittämään vallankumouksellisen haasteen vain, jos ne ovat aseistettuja (työläisten ja sotilaiden neuvostot). Aseistetut neuvostot muodostuvat vain sotilaallisen tappion yhteydessä: Ranska 1871, Venäjä 1905 ja 1917, Unkari 1919, Portugali 1975.
- (3) Ne onnistuvat kumoamaan olemassa olevan valtion vain, jos niitä johtaa yhtenäinen vallankumouksellisten ryhmä. Muuten ne, kuten Pariisin kommuuni tai Portugalin vallankumouksen työväenneuvostot, ovat taipuvaisia jättämään olemassa olevan valtion vallan koskemattomaksi, kunnes ne itse joutuvat lakautetuiksi.
- (4) Ne ovat ihanteellinen alusta yksipuoluevaltion perustamiselle. Tämä johtuu siitä, että ne perustuvat rajoitetulle äänioikeudelle ja epäsuorille vaaleille alemmista neuvostoista ylempiin. Prosesissa kommunistien painoarvo tahtoo kasvaa entisestään, ja kommunistien ylivoima lienee joka tapauksessa porvarillisen valtion kumoamisen edellytyskin.

Neuvostot ovat siirtymäkauden instituutioita, eivät valtiorakenteen pysyviä muotoja. Kun niiden toiminta vakiintuu, on välttämättömyyksiä kirjata ja täydentää niiden perustamisvaiheen improvisoituja sääntöjä. On tarpeen määritellä kenellä on äänioikeus ja kenellä ei. Neuvostoja ei pitkällä aikavälillä voida muodostaa pelkästään tehdastyöläisistä ja sotilaista, ja tästä seuraa paine määritellä vaa-

lialueille yleinen äänioikeus, kuten Stalinin vuoden 1936 perustuslaissa. Jos vaihtoehtoisesta perustuslakijärjestelmästä ei ole olemassa selkeitä muotoiluja, neuvostojärjestelmä on taipuvainen kehittymään joko yksipuoluediktatuurin tai porvarillisen parlamentarismien suuntaan.

Kaipaus takaisin esistalinistiseen (tai esileninistiseen) neuvostodemokratiaan on pelkkää ajattelematonta nostalgiaa, joka juontuu Leninin *Valtion ja vallankumouksen* kritiikittömästä hyväksymisestä. Tässä kirjassa Lenin puolustaa loisteliaasti Marxia ja Engelsiä, erityisesti heidän kirjoituksiaan Pariisin kommuunista, maailman ensimmäisestä työväenvaltiosta. Venäjän osalta hän vaati taistelua "koko vanhan valtiokoneiston hävittämiseksi, jotta itse aseellinen proletariaatti olisi *hallituksena*" (Lenin 1960, 495.) Surullista kyllä, tämä aidosti demokraattinen valtio, työläisten ja sotilaiden edustajien neuvostojen valtio, kehittyi nopeasti joksikin aivan muuksi.

Se historiallinen prosessi, jolla (Trotskin sanoin) bolševikkipuolue korvasi työväen, keskuskomitea puolueen ja suuri johtaja keskuskomitean, on riittävän tunnettu eikä vaadi lisäerittelyä. Jo Leninin aikana syvälle urautunut suuntaus vietiin Stalinin myötä päätökseen.

Lopputuloksena olleen järjestelmän sosialistiset kriitikot länsimaissa tavallisesti ylistävät *Valtiossa ja vallankumouksessa* hahmoteltua teoriaa, mutta korostavat ristiriitaa Leninin teorian ja käytännön välillä. Jotkut syyttävät Leniniä ja hänen puoluateoriaansa, jotkut Venäjän vaikeita olosuhteita, jotkut Stalinia, Hruštšovia tai Gorbatsšovia, mutta vain harvat kyseenalaistavat Leninin kuvaileman alkuperäisen, työväenneuvostoihin perustuvan valtiomallin.

Pelkkä teorian ja käytännön tai hyvien ja pahantahtoisten tarkeitusten asettaminen vastakkain ei ole kritiikkiä. Sen sijaan on ymmärrettävä, miten *Valtiossa ja vallankumouksessa* esitellyn mallin sisäinen logiikka johti Neuvostoliittoon. Mallin mukaan tehdastyöläisten ja sotilaiden neuvostot valitsivat edustajia kaupun-

kien, alueiden ja kansallisten neuvostojen hierarkiassa korkeimpaan neuvostoon. Jotta varmistettaisiin, että edustajat olisivat vastuussa työläisille, olisi heidän oltava milloin tahansa erotettavissa ja he saisivat vain työläisen keskipalkkaa. Jälkimmäiset piirteet otettiin Pariisin kommuunista, ja vastustaessaan Bernsteinin pilkkua, että ne merkitsivät paluuta alkukantaiseen demokratiaan, Lenin puolusti niitä sanoen:

siirtyminen kapitalismista sosialismiin *on mahdotonta* ilman jonkinlaista 'paluuta' 'alkeelliseen' demokratismiin (sillä mitenkä muuten voitaisiin siirtyä siihen, että väestön enemmistö ja väestö kokonaisuudessaan suorittaa valtiolliset tehtävät?)... (Lenin 1960, 424-425.)

Kyseinen kohta on tärkeä ja sen sisältämä retorinen kysymys tietää paikkansa, mutta yli seitsemän vuosikymmentä myöhemmin meidän on kysyttävä, onko Leninin käsitys "alkeellisesta" riittävän syvällinen. Alkukantaisen demokratian piirteisiin kuului, että poikkeuksetta kaikki kansalaiset kutsuttiin hoitamaan valtiollisia tehtäviä, mutta sen mahdollistaneet instituutiot olivat paljon radikaalimpia kuin mikään Leninin kuvittelema.

KLASSISET DEMOKRATIAINSTITUUTIOT

Demokratian ensimmäinen ja luonteenomainen piirre oli päätöksenteko kaikkien kansalaisen äänestyksestä muodostuvalla enemmistöpäätöksellä.²⁾ Äänestys suoritettiin tavallisesti kädennostolla päätösvaltaisessa kokouksessa, *ekklesiassa*. *Demoksen* valtaa ei delegoitu ammattipoliitikoista vaaleilla muodostetulle kamarille, vaan sen sijaan tavalliset ihmiset, tuohon aikaan talonpojat ja kauppiaat, kokoontuivat joukolla keskustelemaan, väittelemään ja

---

²⁾ Kansalaisuuden määritelmän ulkopuolelle jäivät naiset, orjat ja *me-toikoi*, nykykielellä maassa asuvat ulkomaalaiset.